

ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛЮ ПСИХОЛОГО - ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

УДК: 159.9.

Слободяник Наталія Володимирівна

Кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії навчання ім. І. О. Синиці Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, м. Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2053-0688>

Анотація. У статті аналізуються результати емпіричного дослідження стилю психолого-педагогічної взаємодії учасників освітнього простору. Проведене емпіричне дослідження реалізації вчителями стилю психолого-педагогічної взаємодії під час проведення занять дало змогу визначити параметр ставлення педагога до дітей. Визначено зв'язок стилю психолого-педагогічної взаємодії та модальності ставлення вчителів до дітей. Спостереження за діяльністю досліджених учителів та аналіз протоколів психолого-педагогічної бесіди дозволили скласти описання стилів психолого-педагогічної взаємодії: погоджено-позитивний, погоджено-негативний, неузгоджений позитивно-негативний, неузгоджений негативно-позитивний, невизначений. Визначено, що трансляція стилю психолого-педагогічної взаємодії напряму пов'язана з педагогічним стажем. Рівень показника емоційного прийняття учня вище у тих учителів, хто притримується погоджено-позитивного стилю психолого-педагогічної взаємодії. Результати дослідження не виявили вчителів, у яких є протипоказання до викладацької діяльності. Виявлено, що тип психолого-педагогічної взаємодії, який реалізують вчителі, має тісний зв'язок з показниками педагогічного стажу.

Ключові слова: психолого-педагогічна взаємодія, ефективна взаємодія, освітній простір, стиль спілкування, педагогічне спілкування, типи психолого-педагогічної взаємодії, суб'єкт, педагогічна діяльність.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення проблеми взаємодії суб'єктів освітнього процесу неодноразово зазначалася в науковій літературі. Дослідники наголошують, що ефективність розвитку дитини, результативність виховного впливу залежить від рівня особистісного розвитку вчителя, презентації індивідуальності в педагогічному спілкуванні.

© Слободяник Н. В.

Для повного обґрунтування феномену педагогічного спілкування потрібно звернути увагу на таку його характеристику, як стиль. При цьому під стилем спілкування дослідники розуміють індивідуально-типологічні способи, методи та особливості соціально-психологічної взаємодії педагога та учнів.

Стиль педагогічного спілкування вчителя впливає як на результати навчання його учнів, так і на психологічні чинники навчальної діяльності дітей, стимулюючи або навпаки, стримуючи розвиток. Стиль спілкування педагога з учнями безпосередньо впливає на атмосферу емоційного благополуччя в колективі, яка, в свою чергу, впливає на ефективність навчальної діяльності школярів [1].

Отже, стиль психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу стає пріоритетним напрямом для досліджень. Необхідність емпіричного дослідження особливостей психолого-педагогічної взаємодії в системі «учитель-учень» детерміновано актуальною необхідністю реалізації гуманістичної моделі виховання та розвитку підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу емпіричного дослідження стилю психолого-педагогічної взаємодії вчителів та учнів складають розробки вітчизняних та зарубіжних вчених стосовно поняття «стиль», які при цьому розрізняють такі поняття, як стиль педагогічної діяльності та стиль педагогічного спілкування.

Так, І. Зімня [3] підкреслює, що стиль педагогічної діяльності містить і стиль управління, і стиль саморегуляції, і стиль спілкування, і когнітивний стиль її суб'єкта – вчителя. Стиль спілкування передбачає особливості комунікативних можливостей учителя; характер взаємин педагога та учнів; творчу індивідуальність педагога.

На думку В. Горянїна [2], при вивченні феномену спілкування не слід змішувати такі категорії, як зміст та стиль. Зміст визначає з приводу чого розгортається спілкування. Стиль вказує на те, як людина взаємодіє з тими, хто її оточує.

В. Симонов, розглядаючи стиль спілкування як одну з характеристик людини, зазначає, що стиль не є вродженою (тобто, біологічною) якістю, а формується та виховується в процесі практики на основі глибокого усвідомлення індивідумом основних законів розвитку та формування системи людських відносин. Особистісні риси, що формуються у кожного з нас, і, передусім ті з них, що створюють тип нашого характеру, визначають загальний рисунок нашої поведінки при спілкуванні з іншими людьми [7; 8; 9].

А. Ісмагілова підкреслює, що в стилі фіксуються та отримують стійкий характер ті особливості спілкування, які найбільш адекватно демонструють індивідуальність педагога при взаємодії з дітьми. Завдяки цьому є затребуваними ти чи інші індивідуальні властивості педагога, відбувається перебудова,

зміна індивідуальності педагога. Автор виокремлює властивості (або, відповідно, їх відсутність), напряму пов'язані з індивідуальністю: властивості нервової системи, рівень суб'єктивного контролю; властивості, що забезпечують емоційні контакти з дитиною та створюють психологічну атмосферу взаємодії, толерантність, жорстокість, ділові якості, некритичність, спонтанну агресію, депресивність, роздратованість, реактивну агресивність, сором'язливість, емоційну лабільність, маскуліність-фемінність, креативність [5].

Стиль спілкування педагога з дітьми є категорією соціально та морально насиченою. Він містить в себе соціально-етичні настанови суспільства та педагога, як його представника, впливає на атмосферу емоційного благополуччя в колективі, яка, в свою чергу, в багатьох визначає результативність навчально-виховної діяльності. При цьому оціночні судження, уявлення педагога, що використовуються у навчальній діяльності, відображають низку моментів, які характеризують як самого педагога, так і стиль його спілкування. До таких, на думку О. Бодальова, Л. Обухової, В. Симонова та низки інших дослідників відносяться [2; 3; 7; 8]:

- спосіб спілкування педагога з учнем;
- ступінь інтересу до учня;
- рівень знань про учня та умови його розвитку;
- диференційний підхід до учня стосовно засобів впливу;

- загальний критерій оцінки учня педагогам;
- взаємодія чинників співробітництва при організації виховного процесу;
- наявність у школярів психологічної спільності з вчителем;
- орієнтація на дорослу людину, яка володіє високою самосвідомістю;
- відсутність авторитарних форм виховної взаємодії;
- єдність ділового та особистісного спілкування;
- особливості комунікативних можливостей учителя;
- характер взаємин учителя і учня;
- творча індивідуальність педагога;
- особливості учнівського колективу.

Отже, найбільш плідний процес виховання та навчання забезпечується саме надійно побудованою системою взаємин у освітньому середовищі.

Стиль педагога створює певний емоційний фон у взаємодії з учнями, підкреслює індивідуальність учителя. На стиль педагогічного спілкування впливають індивідуальні особливості вчителя (тип сприйняття, тип нервової системи, темперамент, розвиток мовлення тощо), професійна підготовка, спрямованість, формування стереотипів, привабливість стилю діяльності та спілкування, що склалися внаслідок життєдіяльності інших людей, довкілля [10].

Отже, стиль спілкування – це феномен, який має подвійну природу та виникає на пе-

ретинанні процесів взаємодії індивідуальності зі середовищем, що характеризує їх безпосередню взаємодію. При цьому під стилем спілкування багато дослідників (В. Канн-Калік, Я. Коломінський, В. Липник, Т. Мельковська, В. Симонов, З. Смелкова та ін.) розуміють індивідуально-типологічні способи, методи та особливості соціально-психологічної взаємодії педагога та учнів.

Поняття «стиль» можна сприймати в різних значеннях – як в широкому, так і в узькому. В широкому розумінні він охоплює особливості всіх компонентів діяльності, а в узькому – лише особливості поведінки людини [7; 8; 9]. Отже, стиль не є лише характеристикою діяльності, але й складним багатофакторним утворенням, що передбачає як психічні, так і важливі соціальні детермінанти.

Перше експериментальне дослідження стилів спілкування було проведено під керівництвом К. Левіна, який виокремив авторитарний, демократичний та вільний стилі. В більш пізніх класифікаціях вказані стилі були названі відповідно як директивний, колегіальний і ліберальний. У подальшому створену дослідником типологію було екстрапольовано на загальну теорію управління та отримала подальшу детальну розробку. При цьому, іноді в деяких публікаціях за психолого-педагогічною тематикою зустрічається твердження, що цю типологію можна поширити й на педагогічну діяльність. Але при цьому, як зазначає С. Федорова [11], ці автори забува-

ють, що К. Левін і розробив свою концепцію стилів для застосування їх в умовах педагогічної діяльності.

Класифікація К. Левіна не є єдиною. Так, наприклад, Є. Суботський, виокремлює прагматичний (егоїстичний) та альтруїстичний стилі (в цьому випадку інтереси партнера стоять на першому місці, тобто партнер виступає як «мета сама по собі»). Прагматичний стиль, в свою чергу, може бути авторитарним та демократичним. Автор концепції вважає оптимальним для розвитку особистості альтруїстичний стиль спілкування, який сприяє формуванню моральнісної поведінки до засвоєння соціальних норм на вербальному та поведінковому рівнях. Орієнтація ж на прагматичний стиль призводить до формування прагматичної морально-нормативної поведінки (тенденція не порушувати соціальних норм через прагнення уникнути покарання) [2].

О. Митрахович [5] пропонує типологію стилів педагогічної взаємодії, виходячи з поєднання стилів спілкування педагога та ставлення вчителя до учнів:

- погоджено-позитивний тип педагогічної взаємодії, що характеризується поєднанням демократичного спілкування та позитивного ставлення до учнів;

- погоджено-негативний тип педагогічної взаємодії, що характеризується поєднанням авторитарних прийомів у спілкуванні з негативним ставленням до учнів;

- неузгоджений позитивно-негативний

© Слободяник Н. В.

тип педагогічної взаємодії, що характеризується поєднанням позитивного ставлення та авторитарного стилю спілкування;

- неузгоджений негативно-позитивний тип педагогічної взаємодії, що характеризується поєднанням демократичного стилю спілкування та негативних тенденцій по відношенню до учнів;

- невизначений тип педагогічної взаємодії, що характеризується поєднанням ліберального стилю спілкування з різними ситуаційно зумовленими паттернами ставлення вчителя до учня.

У системі шкільного навчання, як зазначають Є. Клімов, М. Левітов, В. Мерлін, І. Страхов та інші дослідники, стиль спілкування впливає не лише на ставлення учнів до предмету, але й на загальний настрій дітей, на емоційну атмосферу в колективі учнів. Дослідження, які проводилися О. Бодальовим, Л. Криволап, Л. Путляєвою продемонстрували наявність взаємозв'язку між манерою поведінки педагога в спілкуванні зі школярами та характером переживань, що виникають при цьому в учнів. Так, показником безпосереднього впливу вчителя на учня є ставлення останнього до навчальної діяльності, його самопочуття.

Цікавою є також типологія стилів, запропонована І. Юсуповим. Автор, виходячи з індивідуально-типологічних особливостей взаємодії педагога з учнями, виокремлює такі стилі педагогічного спілкування: сумісна творчість, дружні взаємини, загравання, залякування, дистанція,

менторський тон. В основу тієї типології було покладено особливості реалізації організаторської функції взаємин педагога з учнями.

У результаті вищенаведеної інформації ми можемо стверджувати, що розглядаючи різні стилі педагогічного спілкування в педагогічній практиці, доцільно говорити не про стилі, а про прийоми та методи, які використовує педагог для того, щоб його діяльність була ефективною в залежності від тих задач, які він перед собою ставить. А прийоми, які вчитель використовує, переломлюються через індивідуальність педагога та його особистісні особливості.

Отже, можна зробити висновок, що стиль педагогічного спілкування є тією внутрішньою психологічною базою, тим емоційним фоном, на якому відбуваються всі акти взаємин між учителем і учнем. В залежності від нього педагог, свідомо або без свідомо, обирає конкретні прийоми впливу на дітей, так чи інакше, він сприймає особистість кожної дитини окремо та учнівського колективу в цілому. Стиль, взаємини представляють собою складне об'єднання індивідуальних особливостей особистості та професійної спрямованості педагога. В ньому спостерігається єдність емоційного (що створює мотиваційну базу), когнітивного (складається із педагогічних поглядів та світогляду в сфері ставлення до дітей), та операційного компонентів, що представляють собою сукупність вербальних і невербальних засобів взаємодії з дітьми.

Слід зазначити, що у психолого-

© Слободяник Н. В.

педагогічній літературі проблема класифікації стилів немає однозначного рішення. Однак, всіх авторів визначення цього феномену об'єднує те, що розглядаючи стиль спілкування, вони мають на увазі характер взаємин між суб'єктами в процесі сумісної діяльності, які переломлюються через призму індивідуально-особистісних характеристик суб'єктів взаємодії. Для цього індивід застосовує індивідуально-своєрідну систему психологічних засобів, до яких свідомо або стихійно звертається з метою найкращого урівноваження своєї (типологічно обумовленої) індивідуальності [6; 7].

Мета статті – на основі експериментального дослідження визначити особливості стилів психолого-педагогічної взаємодії.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Проведено дослідження реалізації вчителями стилю спілкування під час прове-

педагогічного впливу. Позитивний або негативний тип ставлення до дітей визначався методом експертної оцінки під час колективного обговорення референтних педагогічних ситуацій.

З приводу ставлення учителя до дітей слід зазначити, що цей параметр відображає не характер взаємин педагога з дітьми, з кожним окремо, а саме взаємини з класом як колективним суб'єктом психолого-педагогічної взаємодії. Позитивний або негативний тип ставлення до дітей визначалося методом спостереження за учителем під час колективного обговорення референтних педагогічних ситуацій.

У Табл. 1 представлено види співвідношення стилю спілкування, модальність ставлення до дітей та в дужках, символічні показники відповідного типу взаємодії.

Отже, кожен учитель у результаті дослідження його стилю педагогічного спілкування отримував певну кількість балів за кож-

Таблиця 1.

Зв'язок стилю психолого-педагогічної взаємодії та модальності ставлення вчителя до дітей

	Авторитарний	Демократичний	Ліберальний	Негативний
Позитивне ставлення	Неузгоджений позитивно-негативний (+-)	Погоджено-позитивний (++)	Невизначений (0)	Протипоказання до професії (...)
Невизначене ставлення (1-а група)	Погоджено-негативний (--)	Неузгоджений негативно-позитивний (-+)		

дення занять. Параметр «ставлення педагога до дітей» оцінювався за допомогою оцінки взаємин з класом як колективним суб'єктом психолого-

ною із шкал. Переважання балів за певною шкалою свідчить про необхідність віднесення конкретного вчителя до відповідного психоло-

го-педагогічного стилю. Дані за всіма 45 педагогами було зведено до таблиці частот (Табл. 2).

На наступному етапі нам потрібно було

аналізувала на семінарі для вчителів певну педагогічну ситуацію, спочатку пропонувалось перерахувати всі можливі цілі, що реалі-

Таблиця 2.

Частотний показник стилю психолого-педагогічної взаємодії

Параметр	Авторитарний	Демократичний	Ліберальний	Негативний
Частота	25	15	5	0

визначити ступінь емоційного прийняття класу вчителем. Ставлення конкретного вчителя до свого класу визначалося результатами колективного аналізу референтних педагогічних ситуацій. Слід зазначити, що при визначенні поняття «педагогічна ситуація», ми виходили з визначення, запропонованого М. Кашаповим, який розуміє педагогічну ситуацію як суб'єктивне сприйняття ситуації, що викликає ускладнення у педагога та характеризується необ'єктивованістю, невизначеністю та гостротою [11].

Значимо, що коли вчитель однозначно приписує реалізацію тієї чи іншої мети іншому учаснику педагогічної ситуації – учню, це як правило, є далеким від реальності. Для того, щоб визначити модальність ставлення (позитивну або негативну) учителя до шкільного колективу, використовувався такий прийом. Одному учителю, а потім й групі, яка

зуються конкретним учасником. Цей аналіз проводився в режимі мозкового штурму (тобто забороняється критика; беруться до розглядання всі гіпотези; на цьому етапі важливо сформулювати як можна більше різних цілей). Термін для обговорення – не менше п'яти хвилин. Далі обговорювались усі гіпотези, залишалися декілька найбільш вірогідних.

Ми, як й інші дослідники [11], вважаємо, що цей прийом корисно використовувати й при індивідуальному аналізі педагогічної ситуації, тому що він дозволяє більш об'єктивно побачити ситуацію, а також вирішити поставлену мету: оцінити модальність ставлення вчителя до дітей.

У Табл. 3 наведено інформацію про кількість випадків схильності вчителів до позитивного ставлення до класу, негативного або невизначеного типам ставлень.

Для визначення схильності вчителя до

Таблиця 3.

Частотний показник модуля психолого-педагогічної взаємодії

Параметр	Позитивне ставлення	Негативне ставлення	Невизначене ставлення
Частота	27	11	7

того чи іншого типу психолого-педагогічної взаємодії було складено зведену таблицю частот, де було зафіксовано як стиль психолого-педагогічного спілкування, так і модальність ставлення до дітей (Табл. 4).

Отже, у результаті дослідження не виявлено вчителів, у яких є протипоказання до

стимули.

Погоджено-негативний тип відрізняється поєднанням авторитарного стилю спілкування з негативним стилем ставлення до учнів, до своєї роботи. Також у таких учителів у класі спостерігається постійна напруга, увага дітей акцентується на негативних вчинках.

Таблиця 4.

Зв'язок психолого-педагогічної взаємодії та модальність ставлення до учнів

	Авторитарний	Демократичний	Ліберальний	Негативний
Позитивне ставлення (2-а група)	Неузгоджений позитивно-негативний (+-) 17	Погоджено-позитивний (++) 9	Невизначений (0) 8	Протипоказання до професії 0
Невизначене ставлення (1-а група)	Погоджено-негативний (--) 4	Неузгоджений негативно-позитивний (-+)7		

викладацької діяльності.

Спостереження за діяльністю досліджуваних вчителів та аналіз протоколів психолого-педагогічної бесіди дозволили скласти описання кожного типу психолого-педагогічної взаємодії.

Погоджено-позитивний тип педагогічної взаємодії характеризується поєднанням демократичного стилю спілкування та позитивного стилю ставлення до учнів, а також, як показало спостереження, рівним ставленням до дітей, турботою про них, допомогою. У вчителів такого типу вимоги до учнів адекватні їх можливостям. Вони намагаються бути обережними в оцінці формальних показників та використовувати в своїй роботі позитивні

Саме у таких учителів зустрічаються ситуації, коли в присутності всього класу вказуються недоліки деяких дітей, демонструються труднощі у навчанні, що є недопустимим. Тон мови такого вчителя є командним та лаконічним, вимоги не враховують реальних умов та можливостей. Таким учителем не завжди враховуються психологічні особливості учнів, в практичній діяльності вони використовують формулу: «для мене всі однакові». Оцінка діяльності учнів таким учителем часто є суб'єктивною, перевага віддається формальним показникам у навчальній діяльності.

Для узгодженого позитивно-негативного типу важливою рисою є поєднання позитивного ставлення до дітей та авто-

© Слободяник Н. В.

ритарного стилю спілкування. Як показало спостереження, цей тип проявляється в нечітко вираженої емоційно-позитивної спрямованості у взаємодії з дітьми. У спілкуванні представники такого типу часто використовують офіційний тон. Учителі цього типу здатні чітко планувати свою діяльність. Ефективність діяльності учнів у таких учителів забезпечується у вигляді «вольового впливу» на дітей. Представники цього типу примушують учнів працювати під впливом наказного стилю спілкування, тому що вони впевнені в несаможитності учнів.

Неузгоджений негативно-позитивний тип педагогічної взаємодії характеризується поєднанням демократичного стилю спілкування та негативного ставлення до учнів. Такий учитель уміє створювати зовнішні ознаки гарної праці, але до дітей він є часто байдужим. Представники цього типу ініціативні, та вони вважають, що без них активності ні в кого з учнів не буде успіхів у навчальній діяльності.

Для *невизначеного типу* педагогічної взаємодії характерно поєднання ліберального

стилю спілкування з різними стилями ставлення вчителя до учнів. У цьому випадку поведінка вчителя ситуативна, тобто не залежить від його настрою та переживань. Форма спілкування у представників цього типу, як правило, непослідовна, в силу того, що вчитель не має системи чітких і постійних вимог. Характер мови у нього часто спокійний, тому що він прагне скоротити «зайве» спілкування з учнями, швидко забуває про свої попередні вимоги, здатен у різні моменти демонструвати протилежні думки. Вчитель такого типу не має чіткого плану дій.

Подальший аналіз дозволив виявити, що тип педагогічної взаємодії, який реалізується вчителями, має тісний зв'язок з показниками педагогічного стажу: що вище педагогічний стаж, то більше вчитель тяжіє до узгоджено-позитивного типу педагогічної взаємодії. В той же час, на початкових етапах педагогічної кар'єри нами не зафіксовано переважне використання того чи іншого типу педагогічної взаємодії (Табл. 5).

Як видно з Табл. 5, на етапі стажу до п'яти років у нашій вибірці зустрічаються

Таблиця 5.

Співвідношення параметрів педагогічного стажу та стилю психолого-педагогічної взаємодії

Пед. стаж	Стиль психолого-педагогічної взаємодії	Кількість
До 5 років	Неузгоджений позитивно-негативний (+-)	11 97
	Неузгоджений негативно-позитивний (-+)	4
	Невизначений (0)	
	Погоджено - негативний (--)	
От 5 до 10 років	Погоджено - позитивний (++)	3 2
	Неузгоджений позитивно-негативний (+-)	
Понад 10 років	Погоджено-позитивний (++)	9

© Слободяник Н. В.

представники трьох різних типів. На етапі від 5 до 10 років також можна бачити представників різних типів, але тут вперше з'являється представник узгоджено-позитивного типу. Але лише на етапі стажу понад 10 років усі вчителі цієї групи характеризуються використанням узгоджено-позитивного типу. Отже, можна зробити висновок, що або по мере збільшення свого педагогічного стажу вчитель більш тяжіє саме до погоджено-позитивного типу педагогічної взаємодії, або протягом 10 років усі вчителі, що не були схильні до погоджено-позитивного типу педагогічної взаємодії, «відсіваються» з педагогічної професії.

Висновки. Стиль психолого-педагогічної взаємодії педагога з дітьми є категорією соціальною та моральною, впливає на атмосферу емоційного благополуччя в колективі, яка, в свою чергу, визначає результативність навчально-виховної діяльності.

Стиль педагогічної діяльності містить і стиль управління, і стиль саморегуляції, і стиль спілкування вчителя.

У психолого-педагогічній літературі проблема класифікації стилів немає однозначного рішення. Однак, всіх авторів визначення цього феномену об'єднує те, що розглядаючи стиль спілкування, вони мають на увазі характер взаємин між суб'єктами в процесі сумісної діяльності, які переломлюються через призму індивідуально-особистісних характеристик суб'єктів взаємодії.

Трансляція стилю психолого-

педагогічної взаємодії безпосередньо пов'язана з педагогічним стажем. Рівень показника емоційного прийняття учня є вищим у тих учителів, хто притримується погоджено-позитивного стилю психолого - педагогічної взаємодії.

Перспективним напрямом дослідження є здійснення подальшого аналізу проблеми стилю психолого-педагогічної взаємодії в освітньому просторі.

Перелік використаних джерел:

1. Акімова М. Н. Модели педагогического общения / М. Н. Акімова.— Самара, 2011. – 156с
2. Горянина В.А. Психология общения / В.А. Горянина. — М.: АСАДЕМА, 2002. — 32 с.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. - Ростов-на-Дону. : Феникс, 1997. —413с.
4. Липник В.Н. Современный урок — путь реализации педагогикисотрудничества / В. Н. Липник. — Киев.: Наука, 1988. — 310 с.
5. Митрахович О.А. Особенности оценочной деятельности учителя: вчера, сегодня, завтра / О.А. Митрахович. — Минск. : Изд-во Психология, 2002. —С. 20-28.
6. Матюхина М.В. Возрастная и педагогическая психология / М. В. Матюхина, Т.С. Михальчук. — М.: Профессия, 1984. — 77 с.
7. Мельничук Т. І., Лосева О. В. Психолого – педагогічна інтеграція дітей у дошкільний закладі із сімей внутрішньо переміщених осіб / Т. І. Мельничук, О. В. Лосева // Психологічний часопис: збірник наукових праць / за ред. С. Д. Максименка. - № 1. – вип.11. – Київ: Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, 2018. – с. 96-110– 0,5 д.а. [Електронний ресурс] – Режим доступу - <http://ua.appsyjournal.com/issue/3/> DOI (Issue): <https://doi.org/10.31108/1.2018.1.11>

© Слободяник Н. В.

8. Симонов В. П. Темперамент. Характер. Личность / В.П. Симонов, П.М.Ершов. — М.: Слово, 1984. — 56 с.
9. Симонов В. П. Диагностика личности и профессионального мастерства преподавателя / В.П. Симонов. — М.: Прогресс, 1995. — 90 с.
10. Фетискин Н. П. Диагностика стилей педагогического общения / Н. П.Фетискин, В. В. Козлов. — М.: Изд-во Института Психотерапии. — 2009. — С. 273 -275.
11. Фёдорова Т. Б. Развивающее взаимодействие учителя с учащимися в педагогическом процессе / Т. Б. Федорова. — СПб.: Изд-во Русь, 2004. — 221 с.

References (Transliteration):

1. Akimova M. N. Modeli pedagogicheskogo obscheniya / M. N. Akimova.— Samara, 2011. – 156s
2. Goryanina V. A. Psihologiya obscheniya / V.A. Goryanina. — М.: АСАДЕМА, 2002. — 32 s.
3. Zimnyaya I. A. Pedagogicheskaya psihologiya / I.A. Zimnyaya. - Rostov-na-Donu. : Feniks, 1997. —413s.
4. Lipnik V.N. Sovremennyiy urok — put realizatsii pedagogikisotrudnichestva / V. N. Lipnik. — Kiev.: Nauka, 1988. — 310 s.
5. Mitrahovich O. A. Osobennosti otsenochnoy deyatel'nosti uchitelya: vchera, segodnya, zavtra / O.A. Mitrahovich. — Minsk. : Izd-vo Psihologiya, 2002. —S. 20-28.
6. Matyuhina M. V. Vozrastnaya i pedagogicheskaya psihologiya / M.V. Matyuhina, T.S. Mihalchuk. — М.: Professiya, 1984. — 77 s.
7. Melnychuk T. I., Losieva O. V. Psykholoho – pedahohichna intehratsiia ditei u doshkilnyi zakladi iz simei vnutrishno peremishchenykh osib / T. I. Melnychuk, O. V. Losieva // Psykholohichni chasopys: zbirnyk naukovykh prats / za red. S. D. Maksymenka. - № 1. – vyp.11. – Kyiv: Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuка Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy, 2018 . – s. 96-110– 0,5 d.a. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu - <http://ua.apsyjournal.com/issue/3/>
8. DOI (Issue): <https://doi.org/10.31108/1.2018.1.11>

9. Simonov V. P. Temperament. Harakter. Lichnost / V. P. Simonov, P. M. Ershov. — М.: Slovo, 1984. — 56 s.
10. Simonov V. P. Diagnostika lichnosti i professionalnogo masterstvavprepodavatelya / V. P. Simonov. — М.: Progress, 1995. — 90 s.
11. Fetiskin N. P. Diagnostika stiley pedagogicheskogo obscheniya / N. P.Fetiskin, V. V. Kozlov. — М.: Izd-vo Instituta Psihoterapii. — 2009. — С. 273 -275.
12. Fyodorova T. B. Razvivayuschee vzaimodeystvie uchitelya s uchashchimisya v pedagogicheskom protsesse / T. B. Fedorova. —SPb.: Izd-vo Rus, 2004. — 221 s.

Slobodianyk Natalia

Ph.D., senior scientist of I.O. Sinit'sy Laboratory of Educational Psychology, H.S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kiev (Ukraine)

RESEARCH OF THE STYLE OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL INTERACTION BETWEEN THE SUBJECTS OF EDUCATIONAL SPACE

ABSTRACT

In this article, the results of the empirical research of the style of psychological and pedagogical interaction between the participants of the educational space are analyzed. The psychological and pedagogical interaction is considered as a phenomenon having a dual nature and appearing on the interweaving of the processes of interaction between the individuality and environment that characterizes their direct interaction. It is underlined that in order to fully substantiate the phenomenon of psychological and pedagogical interaction, it is necessary to pay attention to its characteristic, such as style, which refers to individual typological means, methods and peculiarities of

© Слободяник Н. В.

the socio-psychological interaction between a teacher and pupils. It is noted that the notion of "style" can be perceived in different meanings - both in a broad and narrow way. In a broad sense, it covers the peculiarities of all components of the activity, and in the narrow - only peculiarities of human behavior. An empirical study of the implementation of the style of psychological and pedagogical interaction by teachers during the classes provided an opportunity to determine the parameter of the teacher's attitude towards children. The connection between the style of psychological and pedagogical interaction and the modalities of the attitude of teachers towards children is revealed. Observation of the activities of the studied teachers and analysis of the protocols of psychological and pedagogical conversation allowed to add a description of the styles of psychological and pedagogical interaction: consistently positive, consistently negative, uncoordinated positive and negative, uncoordinated negative and positive, uncertain.

Keywords: psychological and pedagogical interaction, effective interaction, educational space, style of communication, pedagogical communication, types of psychological and pedagogical interaction, subject, pedagogical activity.

Слободяник Наталья Владимировна

Кандидат психологических наук, старший научный сотрудник лаборатории обучения имени И. О. Синицы Института психологи имени Г. С. Костюка Национальной академии педагогических наук Украины, г. Киев (Украина)

ИССЛЕДОВАНИЕ СТИЛЯ ПСИХОЛОГО - ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СУБЪЕКТОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

Аннотация. В статье анализируются результаты эмпирического исследования стиля психолого-педагогического взаимодействия участников образовательного пространства. Психолого-педагогическое взаимодействие рассматривается как феномен, имеющий двойную природу и возникающий на переплетении процессов взаимодействия индивидуальности со средой, что характеризуемых непосредственное взаимодействие. Подчеркивается, что для полного обоснования феномена психолого-педагогического взаимодействия необходимо обратить внимание на такую ее характеристику, как стиль, под которым понимаются индивидуально-типологические способы, методы и особенности социально-психологического взаимодействия педагога и учеников. Отмечается, что понятие «стиль» можно воспринимать в разных значениях – как в широком, так и в узком. В широком понимании он охватывает особенности всех компонентов деятельности, а в узком – только особенности поведения человека. Проведенное эмпирическое исследование реализации учителями сти-

© Слободяник Н. В.

ля психолого-педагогического взаимодействия во время проведения занятий дало возможность определить параметр отношения педагога к детям. Выявлена связь стиля психолого-педагогического взаимодействия и модальности отношения учителей к детям. Наблюдение за деятельностью исследуемых учителей и анализ протоколов психолого-педагогической беседы позволили сложить описание стилей психолого-педагогического взаимодействия: согласованно-положительный, согласованно-отрицательный, несогласованный положительно-отрицательный, несогласованный отрицательно-положительный, неопределенный. Выявлено, что трансляция стиля психолого-педагогического взаимодействия напрямую связана с педагогическим стажем. Уровень показателя эмоционального принятия ученика выше у тех учителей, кто придерживается согласованно-положительного стиля психолого-педагогического взаимодействия. Результаты исследования не выявили учителей, у которых есть противопоказания преподавательской деятельности. Выявлено, что тип реализуемого учителями психолого-педагогического взаимодействия имеет тесную связь с показателями педагогического стажа.

Ключевые слова: психолого-педагогическое взаимодействие, эффективное взаимодействие, образовательное пространство, стиль общения, педагогическое общение, типы психолого-педагогического взаимо-

действия, субъект, педагогическая деятельность.

Дата отримання статті: 25.03.2019
Дата рекомендації до друку: 02.04.2019
Дата оприлюднення: 17.04.2019

© Слободяник Н. В.